

határozó változások idejére mindig a történelem fölerősödő szívdobbanásaira kell leginkább odafigyelnünk, mert jöhetnek új eszmék, születhetnek új politikai lehetőségek, a leglényegesebb változások is csak a nemzet – történelmében kialakult – természetén átszűrődve válhatnak új minőséggé”. (*Akaraterő és utópia*, 1992.)

Sejthető – éppen azért, mivel Csoóri Sándor röntgenképei a mai (közelmúltbeli) magyar közállapotokról oly kegyetlenül élesek –, hogy a nemzet lelki egységének és a kisebbségi, nemzetiségi sorsban élő magyarság kívánatos jövőjének az idézése – utópia. (Erre ő maga is utal iménti írásának a címével.) Mindenesetre ő legalább nyugodt lélekkel gondolhat arra (mint ahogyan azt 1920-ban Bécsben Szekfű Gyula a *Három nemzedék* első kiadása előszavának utolsó mondataként vetette papírra), hogy „Dixi et salvavi animam meam”. Azaz: én szóltam (elmondtam), és megmentettem a lelkemet.

Csoóri Sándor gondolhatja erre is. Mégsem hinném, hogy valaha is gondolt volna, gondolna rá.

